
II KATSAUS MUIHIN LÄHTEISIIN

Markku Heiskanen

Yksi Naisen turvallisuus-kyselyn keskeinen tavoite vuonna 1997 oli tuottaa kattavaa tietoa naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä, erityispiirteistä ja seurauksista, koska tällaisia tietoja ei ollut saatavissa perinteisistä viranomaistilastoista (Heiskanen & Piispa 1998). Tilanne ei ole tältä osin olennaisesti muuttunut vuodesta 1997.

Naisiin kohdistuva väkivalta jää monesti, kuten yksityisellä paikalla tapahtuva, seurauksiltaan lievempi väkivalta ja seksuaalinen väkivalta, viranomaistietojen tavoittamattomiin. Monet viranomaistietojärjestelmät, esimerkiksi poliisi tilastoidessaan väkivaltaa, eivät ole tehneet erottelua uhrin sukupuolen eivätkä uhrin ja tekijän välisen suhteen mukaan. Vasta vuodelta 2005 on poliisin tietojärjestelmästä mahdollista tuottaa naisten kokemia perheväkivaltaa koskevia tietoja.

Tässä luvussa tarkastellaan naisiin kohdistunutta väkivaltaa kuolemansyytilastojen ja Tilastokeskuksen laatimien perheväkivalta- ja poliisitilastojen pohjalta.

1 Väkivaltakuolemat

Väestökysely ei tavoita kaikkein vakavinta, kuolemaan johtanutta väkivaltaa. Tilastokeskuksen kuolemansyytilastoissa on kansainvälisen tautiluokituksen mukaisesti¹ kuolinsyytietoihin perustuen eritelty sekä uhrin sukupuoli että uhrin ja tekijän suhde vuodesta 1987 alkaen. Luokittelua parannettiin vuonna 1996, josta alkaen on mahdollista erottaa perheväkivalta ja parisuhdeväkivalta. Väkivaltakuolemia koskevat tiedot ovat taulukossa 2.1 ja kuviossa 2.1.

Naisten väkivaltakuolemien määrä vaihtelee eri vuosina. Suurin se oli taulukon 2.1 ajanjaksolla vuonna 1992 (61 väkivaltakuolemaa), pienin vuonna 2003 (29 kuolemaa); ero on yli kaksinkertainen. Tapausten vuosittaisen vaihtelun vuoksi viisivuotiskeskisarvojen tarkastelu antaa selkeämmän kuvan kehityksestä. 1990-luvun alussa kuoli väkivaltaan keskimäärin

¹ ICD-luokitus. Vuosina 1987–1995 versio 9, vuodesta 1996 versio 10, koodit X85–Y09.

49 naista vuosittain. 2000-luvulla kuolemien määrä on vähentynyt keskimäärin 39:ään vuodessa.

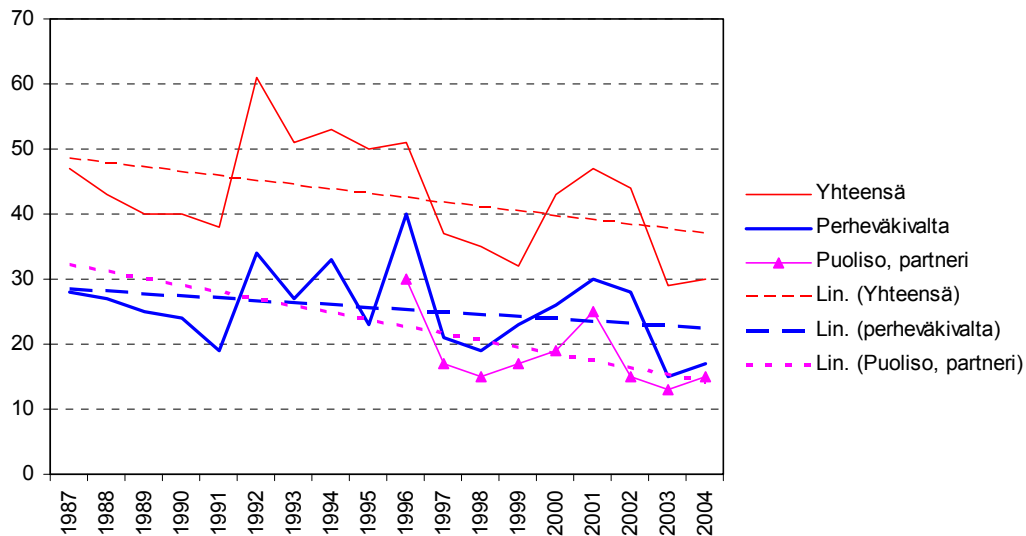
Taulukko 2.1 Naisten väkivaltakuolemat kuolemansyytilaston mukaan vuosina 1987–2004; yhteensä, perheväkivalta ja parisuhdeväkivalta (lähde: StatFin-tietokanta/terveys)

Vuosi	Kuolleet yhteensä	Perheväkivalta	Parisuhdeväkivalta
1987	47	28	
1988	43	27	
1989	40	25	
1990	40	24	
1991	38	19	
1992	61	34	
1993	51	27	
1994	53	33	
1995	50	23	
1996	51	40	30
1997	37	21	17
1998	35	19	15
1999	32	23	17
2000	43	26	19
2001	47	30	25
2002	44	28	15
2003	29	15	13
2004	30	17	15
	Keskiarvo	Keskiarvo	Keskiarvo
1987–1989	43,3	26,7	
1990–1994	48,6	27,4	
1995–1999	41,0	25,2	19,8
2000–2004	38,6	23,2	17,4

Kuvioon 2.1 on piirretty regressiosuorat², joista havaitaan väkivaltakuolemien yhteensä, perheväkivaltakuolemien ja parisuhde- tai partneriväkivaltakuolemien vähentymisen yleissuunta (parisuhdeväkivaltakäyrä vuodesta 1996 alkaen).

Kuolemansyytilasto laaditaan lääkärien antamista kuolintodistuksista. Kuolintodistus noudattaa Maailman Terveysjärjestön vahvistamaa kuolintodistuksen kaavaa. Tilasto laaditaan peruskuolemansyyn mukaan. Perheväkivallan tekijöinä voi olla puoliso tai partneri, vanhemmat tai uhrin lapsi. (Statfin.)

² Regressiomalli esittää ns. pienimmän neliösumman menetelmällä tietoihin parhaiten sopivan suoran. Kaikkien kolmen regressiosuoran kertoimet ovat etumerkiltään negatiivisia eli trendit ovat laskevia.

Kuvio 2.1 Väkivallan seurauksena kuolleet naiset kuolemansyytilaston mukaan vuosina 1987–2004, yhteensä, perheväkivalta ja parisuhdeväkivalta

Kuolemaan johtaneen väkivallan tekijä oli keskimäärin 59 prosentissa perheenjäsen. Perheväkivallan osuutta kuvaava trendi on lievästi aleneva.

Parisuhdeväkivallaksi määriteltujen naisten väkivaltakuolemien osuus kaikista väkivaltakuolemista oli vuosittain keskimäärin 47 prosenttia. Puolison tai partnerin tekemän väkivallan osuutta kaikesta kuolemaan johtaneesta väkivallasta kuvaava trendi on selkeimmin laskeva.

Väestöön suhteutettuna Suomessa kuoli keskimäärin 1,6 naista 100 000 naista kohti vuosina 1987–2004 väkivaltaan. Vuonna 1992 luku oli korkein (2,3), vuonna 2004 pienin (1,1). Vuosina 2000–2004 kuoli 100 000 naista kohti 1,5 naista.

Henkirikollisuuden taso on Suomessa korkea. Se näkyy myös siinä, että väestöön suhteutettuna Suomessa surmataan enemmän naisia kuin muissa Euroopan maissa.³ Toisaalta muihin maihin verrattuna kuolemaan johtava väkivalta suuntautuu Suomessa useammin miehiin kuin naisiin. Suomessa vajaa kolmannes henkirikosten uhreista on naisia, kun naisten osuus läntisen Euroopan maissa surmatuista on keskimäärin runsaat 40 %.⁴

³ Ruotsissa ja Norjassa kuoli vuosina 1998–2002 keskimäärin 0,7 naista 100 000 naista kohti, Tanskassa 1,0, Islannissa 0,6, Irlannissa 0,3, Espanjassa 0,5, Italiassa 0,5, Britanniassa 0,5, Saksassa 0,7, Ranskassa 0,6, Hollannissa 0,7, Itävallassa 1,0 ja Portugalissa 0,7 eli naisten väkivaltakuolleisuus on Suomessa korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa ja useimmissa muissa Länsi-Euroopan maissa (ks. Takala 2005, myös European Health for All Database, WHO Regional Office for Europe, Copenhagen: Denmark).

⁴ Naisten osuus henkirikosten uhreista vuonna 2000 oli seuraava: Suomi 31 %, Hollanti 33 %, Iso-Britannia 34 %, Ranska 38 %, Ruotsi 39 %, Norja 45 % ja Saksa 47 % (lähde: WHO).

2 Poliisin tietoon tullut naisiin kohdistunut väkivalta

Poliisi ei tilastoi pahoinpitelyjen uhriksi joutuneita sukupuolen mukaan. Naisia asianomistajina eli henkilöinä, jotka ovat tehneet rikosilmoituksen tai edustavat uhria, oli vuonna 2005 pahoinpitelyissä noin 14 000 (38 % pahoinpitelyistä. Lähde: Poliisin rikosilmoitusjärjestelmä).

Tilastokeskuksen Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2005 -tilasto sisältää tietoja ilmi tulleiden rikosten määrästä. Julkaisussa on myös tietoja perheväkivallasta. Perheeksi on poliisitilastossa katsottu henkilöt, jotka asuvat samassa osoitteessa. Toisena kriteerinä on lähisukulaisuus; väkivalta, joka on kohdistunut muualla asuvaan isään, äitiin, ottoisään, ottoäitiin, lapsiin, puolisoon, edelliseen puolisoon, ensimmäiseen tai toiseen huoltajaan, on katsottu perheväkivallaksi. Parisuhdeväkivaltaa on puolisoiden välinen väkivalta. Tilastokeskus saa väestötilastoista asunnossa asuvien sukulaissuhteita koskevat tiedot. (Oikeustilastollinen vuosikirja 1998.)

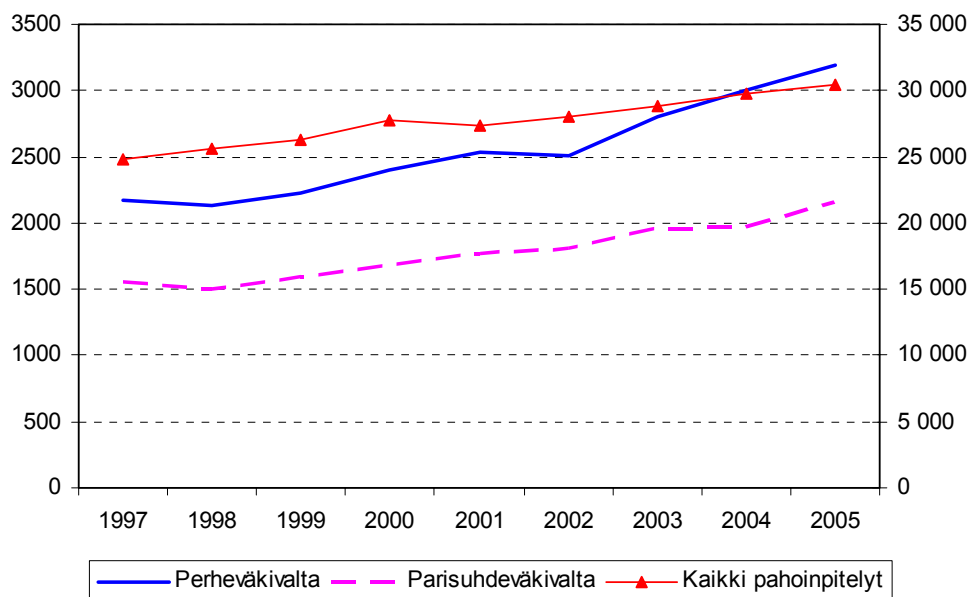
Perheväkivaltaluvut kuvaavat joko samassa asunnossa asuvien tai nykyisten tai entisten perheenjäsenten välistä väkivaltaa. Tilastoyksikkönä on rikos, joten sama henkilö saattaa olla uhrina useammin kuin kerran. Väkivalta käsittää henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset eli henkirikokset, eriaisteiset pahoinpitelyt (yli 90 % tapauksista vuonna 2005), lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, raiskauksen, muut seksuaalirikokset ja muut henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset.

Tämän tilaston mukaan sekä naisiin kohdistunut perheväkivalta että naisiin kohdistunut parisuhdeväkivalta ovat lisääntyneet lähes joka vuosi. Perheväkivalta on lisääntynyt vuodesta 1997 vuoteen 2005 47 prosenttia, parisuhdeväkivalta 38 prosenttia. Kaikesta perheväkivallasta naisiin kohdistui 79 prosenttia, parisuhdeväkivallasta 90 prosenttia (vuosien 1987–2005 keskiarvo).

Poliisin tietoon tulleen perhe- ja parisuhdeväkivallan lisääntyminen voi johtua siitä, että väkivalta on lisääntynyt tai siitä, että perheväkivallasta ilmoitetaan poliisille aikaisempaa herkemmin. Poliisi on myös tehostanut perheväkivaltatyötään, mikä saattaa lisätä tehtyjen rikosilmoitusten määrää.

Taulukko 2.2 Poliisin tilastoimat perhe- ja parisuhdeväkivaltarikokset vuosina 1997–2005, joissa uhri oli nainen

Vuosi	Perheväkivalta	Parisuhdeväkivalta
1997	2 178	1 556
1998	2 129	1 503
1999	2 221	1 594
2000	2 402	1 684
2001	2 532	1 766
2002	2 507	1 807
2003	2 801	1 956
2004	3 008	1 976
2005	3 195	2 153

Kuvio 2.2 Poliisin tilastoimat perhe- ja parisuhdeväkivaltarikokset 1997–2005, joissa uhri oli nainen sekä pahoinpitelyt yhteensä (miehet ja naiset)

Raiskaus oli vuoteen 1999 saakka väkivaltarikos, joka kohdistui vain naisiin. Vuoden 1999 alusta voimaan tullutta lakia säädettäessä tavoitteena oli sukupuolineutraali lähestymistapa, jolloin korostettiin säännösten soveltamista sekä naisiin että miehiin. Aikaisemmin käytössä oli vain yksi rikosnimike: väkisinmakaaminen. Rikoslain uudistuksessa rikosten eriaisteiset ilmenemämuodot on pyritty määrittelemään niiden paheksuttavuuden mukaisesti. Raiskaukset jaettiin kolmeen eri vakavuusasteeseen: törkeä raiskaus, raiskaus ja sukupuoliyhteyden pakottaminen. (Ks. Kainulainen 2004, 23–26.) Rikoslain porrastusuudistus on saattanut vaikuttaa tilastoitujen raiskausten määrään, mutta miesten osuus raiskauksen kohteeksi joutuneis-

ta on tällä hetkellä niin pieni, että kokonaisluvut kuvaavat melko hyvin naisten uhriksi joutumisia.⁵

Taulukko 2.3 Poliisin tietoon tulleet raiskaukset 1987–2005⁶

Vuosi	Raiskaukset
1987	293
1988	359
1989	404
1990	381
1991	378
1992	369
1993	365
1994	387
1995	446
1996	395
1997	468
1998	463
1999	514
2000	579
2001	459
2002	551
2003	573
2004	595
2005	593
Keskimäärin	
1987–1989	352
1990–1994	376
1995–1999	457
2000–2005	558

Poliisin tietoon tulleet raiskaukset ovat lisääntyneet. Heini Kainulaisen mukaan poliisin tietoon tulleiden raiskausten määrän lisääntyminen kertoo pikemminkin lisääntyneestä ilmoitusherkkyydestä kuin todellisuudessa tapahtuneiden rikosten määrän muutoksesta (Kainulainen 2004, 17).

⁵ Poliisin rikostietojärjestelmästä on saatavissa uhrin sukupuolta koskevia tietoja vuodelta 2005. Tällöin raiskauksen uhreista oli miehiä kolme henkilöä. Tieto saatu ylikonstaapeli Ossi Yliskoskelta 19.4.2006.

⁶ Vuonna 1994 kriminalisoitiin aviopuolisoon kohdistuva raiskaus. Uusi seksuaalirikoslainsäädäntö astui voimaan vuonna 1999.

Lähteet

- Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998). Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus Oikeus 1998:12 / Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Sukupuolten tasa-arvo. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Kainulainen, H. (2004). Raiskattu? Tutkimus raiskausten käsittelemisestä oikeusprosessissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212 / Tilastokeskus Oikeus 2004:16. Helsinki.
- Oikeustilastollinen vuosikirja 1997 (1998). Tilastokeskus. Oikeus 1998/12/4.
- Poliisin rikosilmoitusjärjestelmä. 19.4.2006.
- Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2005. SVT Oikeus 2006. Helsinki 04.04.2006
- StatFin 2006. Alue: Terveys (kuolemansyyt). Tilastokeskuksen ilmainen internet-tietokanta. <http://www.tilastokeskus.fi/tup/tilastotietokannat/index.html>
- Takala, J-P. (2005). Tietoja naisiin kohdistuvasta lähisuhde- ja perheväkivallasta. Raportissa Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Työryhmän tausta-aineistot ja suositukset (2005)
<http://www.rikosentorjunta.fi/uploads/tdsgj5kto31cu8>. PDF,
Alkuperäinen lähde: European Health for All Database, WHO Regional Office for Europe, Copenhagen:Denmark, http://www.euro.who.int/eprise/main/WHO/Progs/CHHBLR/20041123_2).